بە دوای هەڵوەشاندنەوەی «قەسەد»: کۆتایی مۆدێلێک یان دەستپێکی پەیداچوونەوەیەکی چەپ بە کێشەی نەتەوەیی؟.. ڕزگار ئاکرەیی

پرسی کورد وەک نموونەیەک : بانگەوازێک بۆ دەوڵەتی هاووڵاتیبوون و دادپەروەری کۆمەڵایەتی لەگەڵ ئاسۆیەکی سۆسیالیستی

ڕزگار ئاکرەیی

دیمەنی کۆشکی گەل: یەک ئەزموون کۆتایی پێدێت و یەک پرسیار دەکرێتەوە

لە 25ی ئابی 2026، مەزڵوم عەبدی لە کۆشکی گەل لە دیمەشق ڕایگەیاند کە ئەرکی هێزەکانی سوریای دیموکرات کۆتایی هاتووە و وەک هێزێکی سەربازی سەربەخۆ هەڵوەشاوەتەوە. ئیدارەی ئۆتۆنۆمی لەگەڵ هەموو پێکهاتە سەربازی و مەدەنییەکانی پەیوەست بە خۆی، هەموویان لە دامەزراوەکانی دەوڵەتی سووریا تێکەڵ بوون. ئەم ڕاگەیاندنە دوای ئۆپەراسیۆنێکی سەربازی فراوان هات کە هێزەکانی حکومەت لە کانوونی دووەمی 2026 دەستیان پێکرد. ئەو ئۆپەراسیۆنە بەشێکی زۆری ناوچەکانی ژێر کۆنترۆڵی هێزەکانی سوریای دیموکراتی تێچوو و ڕێڕەوێکی دانوستانی کردەوە کە بە ڕێکەوتنێک کۆتایی هات بۆ تێکەڵکردنی هێز و دامەزراوەکانی لە ناو دەوڵەتی سوریادا.

من ئەمە بە پەرەسەندنێکی ئەرێنی دەزانم. ئەگەری جەنگی ناسیونالیستی وێرانکەر کەم دەکاتەوە و یەکەم قوربانی ئەم جۆرە جەنگانە هەمیشە کرێکاران و کرێکارانی هەژاری هەموو نەتەوەکانن. ڕێککەوتنە یەک لە دوای یەکەکان، لە ئازاری 2025 تاوەکو ڕێککەوتنی گشتگیر لە کانوونی دووەمی 2026 و هەتا ڕاگەیاندنی هەڵوەشاندنەوە، مەترسی جەنگیان کەمکردەوە و ناوچەکەیان لە وێرانکاری زیاتر ڕزگار کرد. لەگەڵ ئەوەشدا هیچ بڕگەیەکی تێدا نەبوو لەسەر ئەو پرسیارانەی کە ئێمە وەک هێزێکی چەپ و پێشکەوتووخواز لە پێناویدا دەجەنگین: مافەکانی ژنان، کەسایەتی عەلمانی دەوڵەت، کۆتاییهێنان بە تایبەتیکردن، پاراستنی کەرتی گشتی، دەستەبەرکردنی مافەکانی ژنان و پیاوانی کرێکار بۆ دەست و مێشک، بەدەستهێنانی دادپەروەری

کۆمەڵایەتی، و هەڵبژاردنی دیموکراتی بە هەموو بەرپرسێک.

ساڵانێکە بەشێکی بەرفراوانی چەپی کورد و نێودەوڵەتی ئەم مۆدێلەیان وەک شۆڕشێکی چەپی سۆسیال و فێمینیستی و دیموکراتی جەماوەری پێشکەش کردووە بە بڕیارێک کە لە لوتکە دەرچوو و لە کۆشکی سەرۆکایەتی لە دیمەشق ڕاگەیەنرا کۆتایی پێهات. هیچ ڕیفراندۆمێکی جەماوەری نەبوو و هیچ بڕیارێکی ڕاگەیەندراو لەلایەن ئەنجومەنەکان و کۆمونەکانەوە نەبوو کە هێزەکانی سوریای دیموکرات وەک خاوەن سەروەری ڕاستەقینە لە “ئیدارەی ئۆتۆنۆمی” کە گوایە لەسەر دەسەڵاتی خەڵک بنیات نرابوو، بە جیهان ناساندبێت. ئەمریکا پاڵپشتی سەرەکی سەربازی و سیاسی هێزەکانی سوریای دیموکرات بوو، لە هەمان کاتدا پشتیوانی لە ڕێڕەوی سیاسی و سەربازی دەسەڵاتدارانی نوێ لە دیمەشق دەکرد. بۆیە لایەنێکی سەرەکی بوو لە داڕشتنی ڕێڕەوی جەنگ و پاشان ڕێڕەوی چارەسەری. ئەم ڕاستییە بەتەنیا ئەوە دەردەخات کە دەسەڵاتی بڕیاردان لە کوێ بووە و تا چەند دەتوانرێت متمانە بە گرەوکردن لەسەر هێزە ئیمپریالیستییە گەورەکان بکرێت.

ئەوەی جێگەی سەرنجە چۆنیەتی دابەشکردنی تێچوونەکانە. دەوڵەتی نوێ بەشێک لە سوپا و نوخبەی حزبی هێزەکانی سوریای دیموکراتی هەڵگرت، سەرەڕای تایبەتمەندی چینایەتی و ئایینی و دیکتاتۆری ئەو دەوڵەتە. ژمارەیەک لە فەرماندەکانی هێزەکانی سوریای دیموکرات بە پۆستە سەربازییەکان دانراون و ئەوانی دیکەش پلە و پۆستی کارگێڕییان وەرگرت. ئەوان بوونە بەشێکی چالاک لە دەزگا سەربازی و سیاسی و کارگێڕی و ئەمنییەکانی حکومەتی سوریا و پێکهاتەی چینایەتی سەرمایەداری. ژنان و پیاوانی کرێکار بە دەست و مێشک، لە هەمان کاتدا، کورد، عەرەب، سریانی و هەموو کۆمەڵگایەکی تر، ڕووبەڕووی هەمان کێشە کۆمەڵایەتی و ئابووری و سیاسییەکانی پێش جەنگ بوونەتەوە، کە ئێستا بەهۆی ساڵانێک لە شەڕ و وێرانکارییەوە تیژتر بووە.

هاوکات فەرمانێک دەرکرا کە کورد وەک بەشێک لە گەلی سوریا ناساند، کوردی وەک زمانی نەتەوەیی و نەورۆز وەک پشووی نیشتمانی ناساند، و کاریگەرییەکانی سەرژمێری نادادپەروەرانەی حەسەکە لە ساڵی 1962 لابرد. ئەمانە دەستکەوتی ڕاستەقینەن و نەوەکان تێکۆشاون بۆیان. لەگەڵ ئەوەشدا دانپێدانانێکە کاتێک هات کە هاوسەنگی هێز جێگیر بوو، نەک پێشتر. ئەو مافانەی کە بە فەرمان پێدراوە دەتوانرێت بە بڕیاری پێچەوانە بسەنرێتەوە، بەتایبەت لە ژێر دەسەڵاتی حکومەتێکی نادیموکراسیدا کە پشت بە ڕێکخراوە ئیسلامییەکان دەبەستێت کە مێژوویەکی سەرکوت و توندوتیژییان هەیە. ئەوەی ئەمڕۆ پێویستە

ئەوەیە کە ئەم دەستکەوتانە بگۆڕین بە دەقێکی دەستووری ناچارکەر لە چوارچێوەی گواستنەوەیەکی سیاسی گشتگیردا، بۆ ئەوەی وەک بەرژەوەندی دەسەڵاتێکی دیکتاتۆر نەمێننەوە.
ئەو هۆشدارییە کاتێک سەیری سروشتی دەسەڵاتدارانی دیمەشق دەکەین تیژتر دەبێت. هیچ گەرەنتییەکی ڕوون و ناچارکەریان لەسەر کەسایەتی عەلمانی دەوڵەت و مافەکانی ژنان و ئازادییە گشتییەکان پێشکەش نەکردووە. تۆماری سەرکوتکردن و پێشێلکارییە دۆکیۆمێنتییەکانیان ئاماژە بە ڕێگایەکی تر دەکات و ترسی دیکتاتۆرییەکی نوێ لە ژێر پەردەیەکی ئایینیدا زیاد دەکات کە مەترسیدارتر نییە لە ئەوەی پێش خۆی.

چی لە دۆسیەی تۆمارکراودا هەیە، چی ناشاردرێتەوه

بابەتی پێویستی بەوەیە کە لایەنە پۆزەتیڤەکانیش تۆمار بکرێن. لە هەرێمی کوردستانی عێراق، ڕاپۆرتە نێودەوڵەتییەکان میوانداریکردنی ژمارەیەکی زۆر ئاوارە لە هەموو کۆمەڵگەیەکی عێراقی تۆمار کردووە. ئەوان ئاماژەیان بە ئاستێک لە سەقامگیری و ئازادی کۆمەڵایەتی و ئایینی کردووە کە لە هەندێک ڕووەوە بەرزترە لە بەشەکانی تری عێراق و ڕۆڵی هەرێم لە پاراستنی کەمینەکان لە هەڕەشەی لەناوبردن لە کاتی سەرهەڵدانی داعشدا.
لە باکوور و ڕۆژهەڵاتی سوریا هێزەکانی سوریای دیموکرات ڕۆڵێکی کاریگەری سەربازییان هەبوو لە شەڕی دژی داعش و باجی گیانی زۆریان دا. هەوڵ درا لە هەلومەرجی شەڕ و گەمارۆدا مۆدێلێکی کارگێڕی مەدەنی بنیات بنرێت و پێشکەوتنی ڕێژەیی لە بەشداری ژنان بەدەست هات کە لە چوارچێوەی ناوچەکەدا دەگمەنە لە بەرامبەردا تۆماری بێڕێگەنامەیی دەوەستێت.

لە هەرێمی کوردستان، ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکانی مافی مرۆڤ پێشێلکاری گەورە و سیستماتیکیان راگەیاندووە: دەستگیرکردن و ئەشکەنجەدانی ڕۆژنامەنووسان و داکۆکیکارانی مافەکانی مرۆڤ، سەرکوتکردنی خۆپیشاندانەکان دژ بە بێکاری، گەندەڵی و مووچەی نەدراو، هەندێک جار بە گوللەی زیندوو و شکستی گەورە لە پاراستنی ژنان لە توندوتیژی، لەگەڵ پێشێلکارییە گەورەترەکان کە ساڵ لە دوای ساڵ تۆمار دەکرێن.
لە باکوور و ڕۆژهەڵاتی سوریا، پێشێلکارییە بەرفراوانەکانی هێزەکانی سوریای دیموکرات بە هەمان شێوە تۆمار کراون. لەوانە ناردنی منداڵانی خوار تەمەن 18 ساڵ کە پێشێلکردنی بەڵێنە دووبارەکراوەکان بۆ کۆتاییهێنان بەو کارە و دەستگیرکردنی

ه□□م□کی و ئەشکەنجەدان لە شوێنەکانی دەستبەسەرکردن و سەرکوتکردنی خۆپیشاندانەکان. ڕاپۆرتەکانی مافەکانی مر□ق ه□روەها تۆمەتی پێشێلکاری دژی دانیشتووانی عەرەب و ئاوارەبوونی زۆرەملێ لە هەندێک ناوچە و داخستنی دەزگاکانی ڕاگەیاندن و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی تۆمار کردووە.

هیچ کام لەم فایلانە لەگەڵ یەکخستنەکە دانەخراون. لێکۆڵەرەوانی نەتەوە یەکگرتووەکان بەردەوامن لە وەرگرتنی شایەتی لەسەر کوشتن و بێسەروشوێنکردنی بەزۆر و دەستبەسەرکردنی ه□□م□کی لە حەسەکە. ئاکامە مرۆییەکانی شەڕەکە هێشتا لەلایەن ئاژانسەکانی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە بەدواداچوون دەکرێت. کۆمیسیۆنی نێودەوڵەتی سەربەخۆی لێکۆڵینەوە وەک ئەو دەزگایە دەمێنێتەوە کە ئەرکی دیاریکردنی بەرپرسیارێتی ئەو جۆرە تاوانانە دەدات.

بۆشایی نێوان گوتار و پراکتیک

چەپ، چ ناوخۆیی بێت یان نێودەوڵەتی، ڕووبەڕووی تەحەدایەکی ئاڵۆز دەبێتەوە. چۆن بەرگری لە مافە ڕەواکانی گەلی کورد دەکات و لە هەمان کاتدا ستانداردی ڕەخنەیی جێگیر بەرامبەر بە هەموو دەسەڵاتێک بەبێ جیاوازی دەپارێزێت؟ ئەو هاوسەنگییە مەرجێکە بۆ متمانەی خودی هاوپەیمانی ئینتەرناسیۆنالیست.

هاوسۆزی لەگەڵ گەلی کورد و هەموو گەلانی چەوساوە بنەمایەکی سەرەکی چەپە لەسەر بنەمای ئەو بەهایانە دامەزراوە کە ژێردەستەیی نەتەوەیی، چەوساندنەوەی چینایەتی و هەموو جۆرە جیاکاریەک ڕەتدک□نەوە. گەلی کورد کەوتۆتە ژێر چەوساندنەوەی نەتەوەیی مێژوویی و بەردەوامەوە کە بریتییە لە جینۆساید و ئاوارەبوونی زۆرەملێ و نکۆڵی کردن لە مافە کولتووری و زمانەوانییەکان و سەرکوتکردنی سیاسی

لەگەڵ ئەوەشدا ئەم هاوسۆزییە لەسەر هاوئاهەنگی بێ مەرج دانەنراوە. دەبێت هێڵێکی ڕوون بکێشێت. لەلایەکەوە پشتیوانی لە مافی گەلانی چەوساوە بۆ شکۆمەندی، یەکسانی و مافی چارەی خۆنووسین هەیە. لەلایەکی دیکەشەوە پشتگیری بێمەرجی پارتە ناسیونالیستە دیاریکراوەکان دەکەن کە تێوەگلان لە پێشێلکاری گەورە و بەڵگەنامەیی سەلمێنراوە، ئەو پارتانەی کە بە درێژایی مێژووی خۆیان کوشتنی سیاسی، دەستگیرکردنی هەڕەمەکی، بێسەروشوێنکردن و ئەشکەنجەدانی نەیارەکانیان ئەنجام داوە، کە زۆربەیان لە ڕیزەکانی چەپەکانن.

بەشێکی زۆری چەپ سەرنجی چەمکی “کۆنفیدرال□یزمی دیموکراتی” و تیۆری□کانی عەبدوڵڵا ئۆجالان ڕاکێشا، کە لەلایەن ئیدارەی ئۆتۆنۆمی

وەک بەدیلێکی دەوڵەتی نەتەوەیی مەرکەزی پەسەند کرا. ڕاهێنان لەسەر زەوی دژایەتییەکی توندی ئاشکرا کرد. لە کاتێکدا قسە لەسەر کۆمۆنەکان و دیموکراسی جەماوەری بوو، بڕیاردانی سەربازی و دارایی لە دەستی کادرە حزبی و سەربازییە هەڵنەبژێردراوەکان بوو کە بە عەقڵییەتێکی توند مەرکەزییەت کاریان دەکرد.
پاشان زمانی ئیکۆلۆژیا، فێمینیزم و دژە دەوڵەت هەیە، کە وەک بەرگێکی ڕەوانبێژی لەبەردەم بیروڕای ڕۆژئاوا و بەتایبەتی چەپەکاندا بەکار دەهێنرێت، لە جیاتی دەسەڵاتێکی سەربازی یەک لایەنە کە لە نزیکەوە لەگەڵ دامەزراوە سەربازی و ئەمنییەکانی ئەمریکا کاریان دەکرد و پارەیان لێیان وەردەگرت. بەڕای من ئەمە هیچ خزمەتێک بە بیری چەپ ناکات. ئەو بیرکردنەوەیە لە ناوەڕۆکەکەی بەتاڵ دەکاتەوە و دەیکاتە هێزێک کە لە جیاتی ئەو دامەزراوانە کار دەکات.
کاتێک ئەو بزووتنەوانەی کە خۆیان وەک شۆڕشگێڕ یان ئازادیخواز نیشان دەدەن پشت بە پارە و چەکی ئەمریکی دەبەستن، ئەمە بابەتێکی تاکتیکی تێپەڕ نییە. سروشتی ناوەکییان دەگۆڕێت، هەنگاو بە هەنگاو. کاتێک سەنتەری کێش لە بزووتنەوەی جەماوەرییەوە دەگۆڕێت بۆ پارەی دەرەکی، بزووتنەوەیەک لە هێزێکی کۆمەڵایەتییەوە دەگۆڕێت کە لە بنکەی جەماوەریدا ڕەگی داکوتاوە بۆ هێزێکی سەربازی مووچەخۆر. کەواتە مانەوەی ئەو زیاتر بەندە بە بەردەوامی پشتیوانی نێودەوڵەتی نەک لەسەر ئەو بنکەی جەماوەری کە لە کۆتاییدا بڕیار لەسەر داهاتووی دەدات. ئەو ساتەی کە ئەولەویاتی پاڵپشتیکەر دەگۆڕێت، لاوازی پێکهاتەیی یەکسەر ئاشکرا دەبێت. ئەمە ڕێک ئەو شتەیە کە ڕوویدا، و من لە وتارەکانی پێشووتردا ئاماژەم پێکرد لە ساڵی 2018.
واشنتن لە مانگی ئایاری 2025 سزاکانی سەر دیمەشقی لابرد. لە مانگی تشرینی دووەمی 2025 لە کۆشکی سپی پێشوازی لە ئەحمەد شەرعا کرد و سوریای خستە ناو هاوپەیمانی نێودەوڵەتی دژی داعش. هەڵمەتی کانوونی دووەمی 2026 لەنێو لێکتێگەیشتنی ئەمەریکا و تورکیادا دەستی پێکرد. نوێنەری ئەمەریکا تۆم باراک بە ئاشکرا ڕایگەیاند کە وڵاتەکەی پشتگیری فیدرالیزم ناکات لە سوریا و ئامانجی سەرەکی ئەو هێزانە بە شێوەیەکی کاریگەر کۆتایی هاتووە. نێردراوێکی پێشووی ئەمەریکا ڕەتیکردەوە ئەو ڕووداوە بە خیانەت ناوببات و ڕوونی کردەوە کە واشنتن هەمیشە هاوپەیمانێتییەکە بە کاتی، تاکتیکی و مامەڵەیی دەزانی. شایەتی بڕیاردەران خۆیان هەر شیکردنەوەیەکی زیاتر بۆ گرێوکردن لەسەر هێزە گەورەکانی سەرمایەداری پێویست ناکات.

ئەو پێکهاتەیەی کە وەک هاوپەیمانی لە نێوان کۆمەڵگەکانی ناوچەکەدا پێشکەش کرابوو لە یەکەم تاقیکردنەوەی جددیدا هەڵوەشایەوە. پێشتریش سەرکردایەتییەکەی ڕۆڵی پارتی دیموکراتی کوردستان (بارزانی ها) وەک خاڵی سەرچاوەی نەتەوەیی سەرەکی بۆ کورد قبوڵ کردبوو. ئەمە سەرەڕای حوکمی خێزانی و خێڵەکی، گەندەڵی و گواستنەوەی بۆماوەیی دەسەڵات بوو. کاتێک دانوستانەکان بەرەو هەولێر ڕۆیشتن ڕوون بووەوە و مەسعود بارزانی ڕۆڵی ناوبژیوانی و کەفیلی گرتە ئەستۆ.

ئەمە ئەو دەرئەنجامە نییە کە من ئەمڕۆ پێش دەچم، دوای ئەوەی ئەزموونی هێزەکانی سوریای دیموکرات کۆتایی پێهات، چونکە ساڵانێک لەمەوبەر لەم ئاراستەیەدا نووسیومە.

لە وتارێکدا بە ناونیشانی “دەوڵەتی نەتەوەیی؟ یان دۆخی هاووڵاتیبوون و مافەکان؟”لە ساڵی 2018 دا بڵاوکرایەوە، ئەمەی خوارەوەم لەبارەی ئەزموونی چەپی ناسیونالیستی کورد لە سوریا نووسی:

“بەبۆچوونی من، ئەزموونی چەپی ناسیونالیستی کورد لە ڕێگەی پارتی یەکێتی دیموکراتی و ئەندامەکانی لە سووریا، هەرچۆنێک بێت گەشە بکات، دەبێتە چاکسازییەکی مەدەنی چەپ و ڕادیکاڵ، هاوشێوەی حوکمی بەعس لە عێراق و سوریا لە سا□□انی حەفتاکاندا، کە یەکێکە لە گرنگترین ئەزموونە مێژووییەکانی حکومەتی چەپی ناسیونالیستی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست. و هەر یەکێک لەو ئەزموونانە بوو بە ڕژێمێکی دیکتاتۆری گەندەڵ و دیکتاتۆر.”

هەر لەو وتارەدا هۆشداریم دا سەبارەت بە سروشتی هاوپەیمانێتییەکە لەگەڵ ئەمریکا و نووسیومە:

ئەمریکا وەک گەورەترین هێزی سەرمایەداری پشتگیری زۆربەی ڕژێمە کۆنەپەرست و ڕەگەزپەرستەکانی جیهان دەکات و هەرگیز بۆ یەک جار لایەنگری گەلانی چەوساوە یان بەها مرۆڤدۆست و ئازادیخوازەکان نەبووە. تەنها بۆ پاراستنی بەرژەوەندییە ستراتیژییەکانی خۆی لەوێ و لە ناوچەکە و ڕووبەڕووبوونەوەی کاریگەری ڕوسیا لە سوریا ئامad□ی□. بە بۆچوونی من، هاوپەیمانێتی ئەمریکا لەگەڵ هێزەکانی سوریای دیموکرات بۆ پڕکردنەوەی بۆشایی ئەمەریکا خزمەت دەکات، نەبوونی هێزی زەمینی گەورەی خۆی لە خاکی سووریا، چ سەربازی ئاسایی بێت یان کۆمپانیا ئەمنییەکان، بۆیە پشت بە توانای سەربازی مرۆیی هێزەکانی سوریای دیموکرات دەبەستێت بۆ جێبەجێکردنی ئەجێندای خۆی لەناو سوریادا. ئەم هاوپەیمانێتییە لەو هاوپەیمانێتییە دەچێت کە بەشێک لە ئۆپۆزسیۆنی عێراقی لەڕێگەی

کۆنگرەی نیشتمانی عێراقەوە لەڕووی سیاسی و سەربازییەوە لەگەڵ ئەمریکا پێکهێنا لە پێش ڕووخانی دیکتاتۆرییەتی بەعس لە عیراقدا من لەو باوەڕەدام کە هاوپەیمانەتییەکی کاتی و لاوازە کە دوای بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا دەکەوێت و شەرعییەت دەدات بە دەستتێوەردان و کردارەکانی ئەمریکا لە سوریا و هەروەها یارمەتیدەرە بە جوانکردنی ڕوخساری ناشرین و تاریکی ئەمریکا لە ناوخۆ، ناوچەیی و جیهانیدا. ئەمریکا بەوە ناسراوە کە هاوپەیمانەکانی بەجێ دەهێڵێت کاتێک ئەرکەکانیان تەواو دەبن، یان کاتێک ناکۆک دەبن لەگەڵ ئەجێندای ئەو وڵاتەدا. بەرژەوەندییە ستراتیژییەکانی لەگەڵ تورکیا گرنگترین و یەکلاکەرەوەترین بەرژەوەندییە و مەسەلەکە کێشەی کاتە و هیچی تر.”

تاقمی ناسیونالیستی هاوشێوە کە بە زمانی جیاواز قسە دەکەن و پرسیارەکان کە دان بە هیچ “بەڕامەکدا” نانێن

من لە دەقەکانی پێشووتردا تێبینیم کردووە کە هیچ جیاوازییەکی بنەڕەتی لە نێوان دەستە ناسیۆنالیستە دەسەڵاتدارەکاندا نییە. ئێمە لە هەرێمی کوردستانی عێراق و لە نێو ئەو وڵاتانەی کە باکوور و ڕۆژهەڵاتی سوریایان بەڕێوەبردووە و لە نێوان ئەوان و ڕژێمە ناسیۆنالیستە دەسەڵاتدارەکان و بۆرژوازییەکانی ناوچەکە لە بەغدا و دیمەشق و ئەنقەرە هەڵیگرتووە لێکچوون لە سروشتی دەسەڵات و بەرژەوەندییە چینایەتییەکاندا قووڵ دەبێت. ئەوەی ئەوان دابەش دەکات پەیوەندی بە پشکەکان، کاریگەری، سەرچاوەکان و دابەشکردنی دەسەڵاتەوە هەیە، هەرگیز تایبەتمەندی حوکم یان بەرژەوەندییەکانی چینە کرێکارەکانە. هەموویان بە پلەی جیاواز بەشداری دەکەن لە هەژارکردنی جەماوەر، سەرکوتکردنی ئازادییەکان و پێشێلکردنی مافە ئابووری، کۆمەڵایەتی و سیاسییەکان، هەر خاڵێکی سەرەتایی نەتەوەیی و ئایینییان بێت. ڕووداو و واقیعەکان لە هەردوو هەرێمی کوردستانی عێراق و سوریا تا ڕادەیەکی زۆر ئەم خوێندنەوەیەیان پشتڕاستکردۆتەوە

کەواتە بەس نییە کە چەپ بە شێوەیەکی ئەبستراکت هاوسۆزی خۆی لەگەڵ “گەلی کورد” ڕابگەیەنێت. گەلان بلۆکی هاوشێوە نین. ئەمانە پێکهاتەی چینایەتین کە تێیدا دژایەتییە نەتەوەییەکان لەگەڵ دژایەتییە چینایەتییەکان یەکتر دەبڕن و هیچ گەل و نەژادێک ئەوەندە پاک نییە کە ئازاد بێت لە ململانێی ناوخۆیی چینایەتی. چەپ دەبێت هەڵوەستی خۆی یەکلایی بکاتەوە و پرسیارەکەش ئاسانە: لەگەڵ کام چین لە گەلی کورد دەوەستێت؟ لەگەڵ بۆرژوازی کرێگیر و نوخبەی

حزبی کە دەسەڵات و سەروەت و سامان مەنەپەل دەکەن یان لەگەڵ ژن و پیاوی کرێکار بێدەست و مەشک لەنێو کورد و عەرەب و تورکمان و نەتەوەکانی دیکەی ئەو ناوچانەدا کە بێدەست و مەشکەوە دەناڵێنن و بەدەست حوکمی دیکتاتۆری و هەژاری و بێکاری و پەراوێزخستن و داڕمانی خزمەتگوزارییەکان دەناڵێنن کە مافی سەندیکای کرێکاری سەربەخۆ و ڕێکخراوی سیاسی خۆیان بەرتەسک کراوە و کە بەتەنیا باجی جەنگە ناسیۆنالیستییەکان بە خوێنی خۆیان و داهاتووی منداڵەکانیان دەدات؟
لەبەر ڕۆشنایی ڕاپۆرتە بەڵگەنامەکان، چەپ دەبێت پرسیاری یەکلاکەرەوە بە خۆی بکات. ئایا حوکمی بنەماڵەیی ڕەتدەکەینەوە و داوای هەڵبژاردنی دیموکراتی ڕاستەقینە دەکەین؟ ئایا ئەمە دەستگیرکردن، کوشتن و ئەشکەنجەدان ئیدانە دەکەین، هەرکەسێک بێت ئەنجامدەری بێت؟ ئایا داکۆکی لە ئازادی ڕۆژنامەنووسان و چالاکوانانی کورد و مافی عەرەب و تورکمان و سریانی و ئەوانی تر دەکەین بە یەکسانی تەواو؟ ئایا ئەمە دامەزراندنی منداڵان ڕەت دەکەینەوە و داوای مامەڵەی مرۆڤانە و دادگایی کردنی دادپەروەرانە بۆ هەموو کەسێک دەکەین کە لە زینداندان؟ ئایا داوا دەکەین لێکۆڵینەوەی سەربەخۆ و لێپرسینەوە لە هەموو پێشێلکارییەک بکرێت و مافە نەتەوەیی و زمانەوانی و کەلتوورییەکان لە دەستووردا دەستەبەر بکرێت؟ ئایا ئەمە بەرگری لە مافە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکانی جەماوەری کرێکار دەکەین و داوای خزمەتگوزاری گشتی و کار و کرێی دادپەروەرانە دەکەین و ڕووبەڕووی هەژاری و بێکاری و گەندەڵی و تالانکردنی پارەی گشتی و قەرزکاری سەروەت و سامانی نوخبەی پارتی و بنەماڵەی دەبینەوە ؟ ئایا ڕێگە نادەین هێزە چەپ و ئازادیخوازەکان پەیوەست بن بە سیستەمی سەربازی و ئەمنیی ئیمپریالیزم، یان پارەیان لە وەربگرین؟
ئەم پرسیارانە تەنها پەیوەندی بە سوریاوە نییە. بە یەکسانی بەسەر هەرێمی کوردستانی عێراقدا جێبەجێ دەکرێت، کە بەشێک لە چەپ پەیوەستی بە پێداچوونەوە بە هەڵوەستی خۆی سەبارەت بە دەسەڵات و پارتە دەسەڵاتدارەکان هەیە، وە بەرگری لە دیموکراسی و ئازادی و مافەکانی مرۆڤ و چالاکوانانی هەردوو ڕەگەز و یەکسانی لە نێوان هەموو کۆمەڵگاکاندا بکات و دوور لە حیسابی حیزبی و نەتەوەیی بێت.
ئەگەر وەڵامەکە بە "بەڵێ"، بەڵام بارودۆخەکە نائاساییە" یان "کاتەکە هەڵەیە،" یان "دەقەکە دەبێت لەبەرچاو بگیرێت،" ئەوە ئەو شوێنەیە کە کێشەکە دەست پێدەکات. مافەکانی مرۆڤ و پرەنسیپەکانی چەپ هەرگیز نابێت بە هەڵبژاردنی جێبەجێ بکرێن، چونکە پاساو هێنانەوەی پێشێلکارییەکان بە پەنابردن بە بارودۆخی نائاسایی

وتاری چەپ نزیک دەکاتەوە لە هەلپەرستی و ستانداردە دووانەکان کە ئەمە ڕەخنەی لێدەگرین لە سەرمایەداریدا.
ئەوەی لە سوریا ڕوویداوە و ئەوەی لە هەرێمی کوردستان ڕوودەدات ئەم هەڵسەنگاندنەوەیە زۆر بەپەلە دەکات و تەنیا پەیوەندی بە ناسیۆنالیستە کوردەکانەوە نییە بەشێک لە چەپەکانی جیهانی عەرەبی بۆ چەندین ساڵ بەرگری لە ڕژێمە دیکتاتۆرەکان دەکەن لەوانە ڕژێمە ناسیونالیستە بەعسیەکان لە عێراق و سوریا و بەشێکی دیکەش بەرگری لە مۆدێل و پارتە ناسیۆنالیستەکانی تر دەکەن. کەواتە ئەوەی پێویستە ئەوەیە کە واز لە هاوسۆزی لەگەڵ گەلان و مافەکانیان نەهێنن بۆ دیاریکردنی داهاتووی خۆیان. بریتییە لە پێداچوونەوە بە پەیوەندی نێوان پارتە و ڕژێمە ناسیونالیستە چەپەکان و دیکتاتۆرەکان و ئازادکردنی ئەو هاوپشتییە لە پاساوی بۆ ڕەخنەی پێشێلکارییەکان و ئەو دەسەڵات و هێزە سیاسیانەی کە ئەنجامیان دەدەن هەرچۆنێک بێت ناسنامەی نەتەوەیی و ئایدیۆلۆژییان
بەدیل: دەوڵەتی هاووڵاتیبوون و دادپەروەری کۆمەڵایەتی
من بە تەواوی قەناعەتم بە مافی هەموو گەلانی چەوساوە بە مافی چارەی خۆنووسین. لەگەڵ ئەوەشدا هەلومەرجی ناوخۆیی و ناوچەیی و نێودەوڵەتی و واقیعی سەر زەوی ڕێگە نادات لە داهاتوویەکی نزیکدا دەوڵەتی نەتەوەیی سەربەخۆی کورد دروست ببێت و هیچ پشتیوانییەکی نێودەوڵەتی جددی بۆ ئەو ڕێگایە نییە ڕوداوەکانی ساڵی 2026 بەڵگەیەکی ڕوونیان پێشکەش کرد. قەوارەیەکی نیمچە دەوڵەتی بەناوی ئیدارەی ئۆتۆنۆمی لە سوریا کە لەلایەن گەورەترین هێزی سەربازی ئیمپریالیستی جیهانەوە پاڵپشتی دەکرا، لە ماوەی چەند مانگێکدا کۆتایی پێهات، هەر کە حساباتی سەرمایەدارەکانی گۆڕا و هاوسەنگی هێزە ناوچەیی و نێودەوڵەتییەکان گۆڕا. ئەم پەرەسەندنانە دەشێت لە هەرێمی کوردستانی عێراقیشدا ڕەنگ بداتەوە، هاوکات لەگەڵ گۆڕانی بەرژەوەندی و هاوپەیمانەتییەکانی ئەمریکا و هاوسەنگی هێزە ناوچەیی و نێودەوڵەتییەکان.
لە هەمان کاتدا، من لەو باوەڕەدام کە گۆشەی فکری و یاسایی مرۆڤایەتی و قورسایی زیادبوونی بەهاکانی مافەکانی مرۆڤ، دادپەروەری کۆمەڵایەتی و هاووڵاتیبوون، ناچار دەکات دووبارە بیر لە پڕۆژەکانی دەوڵەتی نەتەوەیی لەسەر بنەمای دەسەزی نەتەوەیی و ئایینی بکرێت. بەڕای من تێکۆشانی هاوبەشی گەلی کورد لەگەڵ گەلانی تری ناوچەکە و جەماوەری زەحمەتکێشی خەباتی هاوبەشە ئامانجی ئەوەیە کە لە دەوڵەتی نەتەوەیی پەراوێزخراو تێبپەڕێت و کرێکاران و هەژارانی کرێکار نەبنە سووتەمەنی بۆ جەنگە ناسیونالیستییە وێرانکەرەکان کە لە کۆتاییدا خزمەت بە بەرژەوەندییەکانی بۆرژوازی

ناسیونالیستی و نوخبەکان دەکات.

ئەڵتەرناتیڤەکە، وەک من دەیبینم، زیاتر پەیوەندی بە پرسی کوردەوە هەیە. چوارچێوەیەک بۆ چارەسەرکردنی کێشە نەتەوەیی و ئایینییە جۆراوجۆرەکانی ناوچەکە پێشکەش دەکات: دەوڵەتی هاووڵاتیبوونی دیموکراتی. دەوڵەتێکی ئاوا پشت بە دەستوورێک دەبەستێت کە لەسەر بنەمای پەیماننامە نێودەوڵەتییەکانی مافەکانی مرۆڤ دامەزراوە، لەسەر بێلایەنکردنی نەتەوە و ئایین لەناو دەوڵەتدا، لەسەر گەرەنتی یەکسانی نەتەوەیی و کەلتووری بۆ هەموو کۆمەڵگاکان، و ڕەتکردنەوەی هەموو شێوەکانی هەژموونی نەتەوەیی. هەروەها پشت دەبەستێت بە سیستەمێکی فیدرالی دیموکراتی لامەرکەزی لەگەڵ بنەمای جوگرافی و کارگێڕی دادپەروەرانە کە ڕێگە بە خۆبەڕێوەبردنی فراوان دەدات لە نێو دەوڵەتێکی یەکگرتوودا. لەگەڵ ئەوەشدا هەڵبژاردنی ڕاستگۆ، پلۆرالیزمی حزبی، جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان، دادوەری سەربەخۆ، ئازادی ڕۆژنامەگەری و سەندیکای کرێکاران و رێکخراوی سیاسی و پچڕانی تەواو لە دیکتاتۆرییەت و دەسەڵاتی بەماوەیی و حوکمی خێزانی و خێڵەکی.

دەوڵەتێکی ئاوا بەبێ دادپەروەری کۆمەڵایەتی تەواو نابێت. واتە دەستەبەرکردنی مافەکانی جەماوەری کرێکار لە هەموو نەتەوە و ئایینێک، پاراستنی کەرتی گشتی، و ڕەتکردنەوەی سیاسەتی تایبەتی و نیولیبرالی کە جەماوەر هەژار دەکات و نوخبەکان دەوڵەمەند دەکات.

لەم چوارچێوەیەدا، مافە نەتەوەیی و کەلتوورییەکانی هەموو نەتەوە و ئایین و کۆمەڵگاکان دەتوانرێت دەستەبەر بکرێت، بەبێ ئەوەی هیچ نەتەوە و گروپێکی ئایینی بەسەر ئەوانی تردا دابنرێت.

مەسەلەی کورد پرسێکی ڕەوایە و شایەنی هاوخەباتی ڕاستەقینە و پرەنسیپییە. لەگەڵ ئەوەشدا هاوپشتی ڕاستەقینە مانای پێدانی پارێزبەندی سیاسی و ئەخلاقی بە پارتە ناسیونالیستەکان و نوخبەکان ناگەیەنێت. واتە پشتیوانیکردن لەخەباتی گەلی کورد و سەرجەم گەلانی ناوچەکە لەپێناو ماف و ئازادییەکان و کەرامەت و دادپەروەری کۆمەلایەتی ئەمەش مانای ئەوەیە کە ڕێگە نەدەین پرسی نەتەوەیی ببێتە ئامرازێک بۆ چەسپاندنی دەسەڵاتی نوخبەکان و پاراستنی مافە چینایەتییەکانیان

لێرەوە دەردەکەوێت کە ڕەخنەگرتن لە هێزەکانی سوریای دیموکرات ڕەخنە لە مافەکانی گەلی کورد نییە ڕەخنەگرتن لەحزبە دەسەڵاتدارەکان لەهەرێمی کوردستان ڕەخنەگرتن لەدۆزی کورد نییە ڕەتکردنەوەی دەوڵەتی نەتەوەیی ڕەتکردنەوەی شوناسی نەتەوەیی و مافە نەتەوەییەکان نییە هەڵوێستێکی چەپە کە داوای ئازادکردنی هاوپشتی نەتەوەیی لە ژێردەستەیی نوخبە و دەسەڵات دەکات، پرسی

ئازادی نەتەوەیی بە خەبات بۆ دیموکراسی، یەکسانی و دادپەروەری کۆمەڵایەتی و خەباتی یەکگرتووی ژنان و پیاوانی کرێکار بە دەست و مێشک لە هەموو نەتەوە و کۆمەڵگایەکدا دەبەسترێتەوە.

سەرچاوەکان ..

I. پەرەسەندنەکانی ئەم دواییانە (2026)

● ڕێبەری کوردی سوریا هەڵوەشاندنەوەی هێزەکانی سوریای دیموکرات ڕادەگەیەنێت پاش تێکەڵبوونی بە سوپا ، فەڕەنسا 24 ، 25 ی ئابی 2026

https://www.france24.com/en/middle-east/20260825-syrian-kurdish-leader-dissolves-force-that-spearheaded-jihadist-fight

● ڕێککەوتنی گشتگیر لە نێوان حکومەتی سوریا و هێزەکانی سوریای دیموکرات بۆ یەکگرتنەوەی تەواو، سانا، 30 کانوونی دووەمی 2026

/https://sana.sy/en/politics/2293263

● چۆن شەرعی سوریا ناوچەکانی ژێر کۆنترۆڵی کوردەکانی داگیر کرد و ئەمەریکا لە پاڵ ئەمەریکا هێشتەوە، ڕۆیتەرز، 21 ی کانوونی دووەمی 2026

https://www.reuters.com/world/middle-east/how-syrias-sharaa-ca/ptured-kurdish-held-areas-while-keeping-us-onside-2026-01-21

● وەڵامدانەوەی مرۆیی لە پارێزگاکانی حەلەب و باکووری ڕۆژهەڵات، ڕاپۆرتی بارودۆخی ژمارە 2، ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان OCHA، 3ی شوباتی 2026

https://www.unocha.org/publications/report/syrian-arab-republic/humanitarian-response-aleppo-and-northeast-governorates-humanitarian-situation-report-no-2-3-february-2026

● نوێکردنەوەی مافەکانی مرۆڤ سەباب□ت بە سووریا: گۆڕە بەکۆمەڵەکان و بێسەروشوێنکردنی بەزۆر لە حەسەکە، ئۆفیسی مافەکانی مرۆڤی نەتەوە یەکگرتووەکان (OHCHR)، نیسانی 2026

https://www.ohchr.org/en/press-briefing-notes/2026/04/human-rights-update-syria

II. ڕاپۆرت لەسەر هەرێمی کوردستانی عێراق

● ئازادی ڕادەربڕین لە هەرێمی کوردستانی عێراق بە شێوەیەکی بەرچاو بەرتەسک دەکرێتەوە، نەتەوە یەکگرتووەکان OHCHR، 2021

https://www.ohchr.org/en/press-briefing-notes/2021/05/freedom-expression-increasingly-curtailed-kurdistan-region-iraq-un

- عێراق: دەسەڵاتدارانی هەرێمی کوردستان شکستیان هێنا لە ڕزگاربووانی توندوتیژی خێزانی، لێبوردنی نێودەوڵەتی، 2024
https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/07/iraq-kurdistan-regions-authorities-failing-survivors-of-domestic-violence/
- ڕاپۆرتی خولی GCHR سەبارەت بە پێشێلکارییەکانی مافەکانی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستانی عێراق، سەنتەری کەنداو بۆ مافەکانی مرۆڤ، 2025
https://www.gc4hr.org/gchrs-periodic-report-on-human-rights-violations-in-the-iraqi-kurdistan-region/
- ڕاپۆرتی وڵاتانی 2024 لەسەر مافەکانی مرۆڤ: عێراق، وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا
https://www.state.gov/reports/2024-country-reports-on-human-rights-practices/iraq

III. ڕاپۆرت لەسەر باکوور و ڕۆژهەڵاتی سوریا

- ڕاپۆرتی جیهانی 2025: بارودۆخی مافەکانی مرۆڤ لە سوریا، هیومان ڕایتس ۆوچ
https://www.hrw.org/world-report/2025/country-chapters/syria
- ئاکامەکان: نادادپەروەری، ئەشکەنجەدان و مردن لە بەندیخانە لە باکوری ڕۆژهەڵاتی سوریا، نەتەوە یەکگرتووەکان / OHCHR
https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2024/05/Aftermath_ENG.pdf
- منداڵان و ململانێی چەکداری: ڕاپۆرتی سکرتێری گشتی، نەتەوە یەکگرتووەکان، 2024
https://docs.un.org/en/S/2024/384
- سوریا: هێزە کوردییەکان قەدەغەکردنی منداڵانی سەربازی پێشێل دەکەن، هیومان ڕایتس ۆوچ
https://www.hrw.org/news/2015/07/10/syria-kurdish-forces-violating-child-soldier-ban-0
- کۆمیسیۆنی سەربەخۆی نێودەوڵەتی لێکۆڵینەوە لە کۆماری عەرەبی سووریا، نەتەوە یەکگرتووەکان OHCHR، 2025
https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/iici-syria/independent-international-commission

IV. وتاری پەیوەندیدار لەلایەن نووسەرەوە

- ڕزگار ئاکرەیی- عەفرین … دەوڵەتی نەتەوەیی؟ یان دۆخی هاووڵاتیبوون و مافەکان؟ … تێبینیە کورتەکان (بە عەرەبی)
https://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=593808